

ಸಂಧಿ ೧೫ - ಶ್ವಾಸ ಸಂಧಿ

ಹಿಂದೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರು ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ಒಂದು ದಿವಸಕ್ಕೆ ೨೧,೬೦೦ ಶ್ವಾಸರೂಪವಾದ ಜಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. “ಸಂಕೋಚ ವಿಸ್ತರಾಭ್ಯಾಂಚ ಕಥಯಂತಿ ಮನೀಷಿಣಃ” ಎಂಬಂತೆ ಸಂಕೋಚವಾಗಿಯೂ ಪುನಹ ಅದನ್ನೇ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಜನರ ದಾರಡ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಅದರಂತೆ ದಾಸರಾಯರು ಒಂದು ಘಳಿಗೆಯ ಕಾಲ ಮೊದಲು ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರದವರೆಗೂ ಒಂದೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಶ್ವಾಸಜಪಗಳಾಗುವವೆಂಬ ವಿವರವನ್ನು ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

“ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ.....||ಪ||

ಭಾರತೀಶನು ಘಳಿಗೆಯೊಳು ಮು
ನ್ನೂರರವತ್ತುಸುರು ಜಪಗಳ
ತಾ ರಚಿಸುವನು ಸರ್ವ ಜೀವರೊಳಿದ್ದು ಬೇಸರದೆ ||
ಕಾರುಣಿಕನವರವರ ಸಾಧನ
ಪೂರಯಿಸಿ ಭೂಸ್ವರ್ಗನರಕವ
ಸೇರಿಸುವ ಸರ್ವಜ್ಞ ಸಕಲೇಷ್ಟಪ್ರ ದಾಯಕನು || ೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಭಾರತೀಶನು=ಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರು, ಘಳಿಗೆಯೊಳು=ಒಂದು ಘಳಿಗೆಯ ಕಾಲದೊಳಗೆ, ಮುನ್ನೂರರವತ್ತುಸುರು ಜಪಗಳ=೩೬೦ ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳನ್ನು, ಸರ್ವ ಜೀವರೊಳಿದ್ದು, ಬೇಸರದೆ, ತಾ=ತಾನು, ರಚಿಸುವನು. ಸರ್ವಜ್ಞ=ಸರ್ವಜ್ಞನು, ಸಕಲೇಷ್ಟಪ್ರದಾಯಕನು, ಕಾರುಣಿಕನು, ಆದ ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಅವರವರ ಸಾಧನ ಪೂರಯಿಸಿ=ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸ ತಾಮಸರೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರ ಸಾಧನೆ ಪೂರಯಿಸಿ, ಭೂಸ್ವರ್ಗನರಕವ=ರಾಜಸರಿಗೆ ಭೂಮಿ, ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗ, ತಾಮಸರಿಗೆ ನರಕ, ಹೀಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಸೇರಿಸುವ=ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರು ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಒಂದು ಘಳಿಗೆಯ ಕಾಲದೊಳಗೆ ೩೬೦ ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳನ್ನು ತಾವು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ, ಮಹಾ ಕರುಣಾಳುವಾದ ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ, ಸಕಲ ಮನೋಭೀಷ್ಠಪೂರಕರಾದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರು, ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ರಾಜಸರನ್ನು ಭೂಲೋಕಕ್ಕೂ, ಸಾತ್ವಿಕರನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೂ, ತಾಮಸರನ್ನು ನರಕಲೋಕಕ್ಕೂ ಕಳುಹಿಸುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಭೂಲೋಕ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸಂತಾನಿಕ ಲೋಕವೆಂಬ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳು ವಾಸಮಾಡುವ ಲೋಕವನ್ನೂ ಗ್ರಹಣಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ವರ್ಗ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನರಕಶಬ್ದದಿಂದ ತಮಸ್ಸನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ:-ಒಂದು ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿನೊಳಗೆ ಎಷ್ಟು ಶ್ವಾಸಗಳಾಗುವವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ತಾಸಿಗೊಂಭೈನೂರು ಶ್ವಾಸೋ
ಚ್ಚ್ವಾಸಗಳ ನಡೆಸುತ್ತಲಿ ಚೇತನ
ರಾಶಿಯೊಳು ಹಗಲಿರುಳು ಜಾಗ್ರತನಾಗಿ ನಿತ್ಯದಲಿ ||
ಈಸುಮನಸೋತ್ತಂಸ ಲೇಸಾ
ಯಸವಿಲ್ಲದೆ ಪೋಷಿಸುತ ಮೂ
ಲೇಶನಂಘ್ರಿಸರೋಜಮೂಲದಲಿಪ್ಪ ಕಾಣಿಸದೆ || ೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ತಾಸಿಗೇ=ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ (ಎರಡೂವರೆ ಘಳಿಗೆ) ಒಂಭೈನೂರು ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸಗಳ=೯೦೦ (ಉಸಿರು ಬಿಡುವುದು ಉಸಿರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಎರಡೂ ಸೇರಿದರೆ ಒಂದು ಶ್ವಾಸ) ನಿತ್ಯದಲಿ=ಸರ್ವದಾ, ಹಗಲಿರುಳು=ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ನಡೆಸುತ್ತಲಿ=ಮಾಡಿಸುತ್ತ, ಈ ಸುಮನಸೋತ್ತಂಸ= ಈ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ವಾಯುದೇವರು, ಲೇಸಾಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ,

ಜಾಗತನಾಗಿ=ಎಚ್ಚರದಿಂದ, ಪೋಷಿಸುತ=ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತ, ಚೇತನರಾಶಿಯೊಳು, ಮೂಲೇಶನಂಘ್ರಿಸರೋಜಮೂಲದಲಿ=ಹೃದಯಕಮಲದ ಬುಡದಲ್ಲಿ, ಶೋಭಿಸುವ=ಮೂಲೇಶನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಕಾಣಿಸದೆ, ಇಷ್ಟ=ಇರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರು ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲೇಶನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಘಳಿಗೆಗೆ ೩೬೦ “ಶ್ವಾಸಗಳಂತೆ ಒಂದು ಘಂಟೆಗೆ ಅಂದರೆ ೨|| ಘಳಿಗೆ (೩೬೦X೨|| = ೯೦೦) ಒಂಭೈನೂರು ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚಾಸ ರೂಪವಾದ ಹಂಸ ಮಂತ್ರ ಜಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತ, ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ರಾತ್ರಿ ಹಗಲುಗಳಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ತಾವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಒಂದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಜಾವಿನಲ್ಲೂ ಆಗುವ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚಾಸಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಅರಿವದೊಂದ್ಯಾಮದೊಳು ಶ್ವಾಸಗ
ಳೆರಡುಸಾವಿರದೇಳುನೂರನು
ಶರಸಹಸ್ರದಮೇಲೆ ನಾನೂರಹವು ದ್ವಿತೀಯಕ್ಕೆ ||
ಮರಳಿ ಯಾಮತ್ರಯಕೆ ವಸುಸಾ
ವಿರದಮೇಲ್ನೂರೇಣಿಕೆಯಲಿಹ
ನ್ನೆರಡು ತಾಸಿಗೆ ಹತ್ತುಸಾವಿರದೆಂಟುನೂರಹವು || ೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಒಂದು ಯಾಮದೊಳು=ಒಂದು ಝಾಮದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮೂರು ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿನೊಳಗೆ, ಎರಡು ಸಾವಿರದ ಏಳುನೂರು ಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು=೨೨೦೦ ಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು, ಅರಿವದು=ತಿಳಿಯುವುದು. ದ್ವಿತೀಯಕ್ಕೆ=ಎರಡು ಝಾವಕ್ಕೆ (೬ ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ) ಶರಸಹಸ್ರದಮೇಲೆ=ಬಾಣಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ಅಂದರೆ, ೫ ಸಹಸ್ರದ ಮೇಲೆ ನಾನೂರಹವು ಆಗುವವು. ಮರಳಿ=ಮತ್ತು, ಯಾಮತ್ರಯಕ್ಕೆ=೯ ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ವಸುಸಾವಿರದ ಮೇಲ್ನೂರೇಣಿಕೆಯಲಿ=ಎಂಟು ಸಾವಿರದ ಮೇಲೆ ನೂರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹನ್ನೆರಡು ತಾಸಿಗೆ=೪ ಝಾಮ ಕಾಲವಾದ ೧೨ ಘಂಟೆಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಹತ್ತು ಸಾವಿರದೆಂಟುನೂರಹವು=೧೦೮೦೦ ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳಾಗುವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೂರು ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಝಾಮ (ಯಾವ) ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದರಂತೆ ಮೂರು ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೯೦೦ ರಂತೆ ಮೂರು ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೯೦೦X೩=೨೭೦೦ ಶ್ವಾಸಗಳಾಗುವವು. ೬ ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೯೦೦X೬=೫೪೦೦ ಶ್ವಾಸಗಳಾಗುವವು. ೯ ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೯೦೦X೯=೮೧೦೦ ಶ್ವಾಸಗಳು. ೧೨ ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೯೦೦X೧೨=೧೦೮೦೦ ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳಾಗುವವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಒಂದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಶ್ವಾಸಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಒಂದುದಿನದೊಳಗನಿಲ ಇಷ್ಟ
ತ್ತೊಂದುಸಾವಿರದಾರುನೂರು ಮು
ಕುಂದನಾಜ್ಞದಿ ಮಾಡಿಮಾಡಿಸಿ ಲೋಕಗಳ ಪೊರೆವ ||
ನೆಂದು ಪವನನ ಪೊಗಳುತಿರುಯೆಂ
ದೆಂದುಮರಿಯದೆ ಈ ಮಹಿಮೆ ಸಂ
ಕ್ರಂದನಾದ್ಯರಿಗುಂಟೆ ನೋಡಲು ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ || ೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅನಿಲ=ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರು, ಒಂದು ದಿನದೊಳಗೆ ಇಪತ್ತೊಂದುಸಾವಿರದಾರುನೂರು= ೨೧೬೦೦ ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳನ್ನು, ಮುಕುಂದ = ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಆಜ್ಞದಿ=ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ, ಮಾಡಿಮಾಡಿಸಿ, ಲೋಕಗಳ ಪೊರೆವನು ಎಂದು, ಪವನನ=ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಯೆಂದೆಂದು ಮರಿಯದೆ, ಪೊಗಳುತಿರು=ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರು. ಈ ಮಹಿಮೆ, ಸಂಕ್ರಂದನ=ಇಂದ್ರದೇವರು, ಆದ್ಯರಿಗೆ=ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ, ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ=ಎಂದಿಗಾದರು, ನೋಡಲು, ಉಂಟೆ? ಇಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- “ಏಕವಿಂಶತ್ಸಹಸ್ರಾತ್ಮಾಸೃಷ್ಣಶತಮಹರ್ನಿಶಂ” ಎಂಬ ತಂತ್ರಸಾರದ ವಾಕ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯರೀತ್ಯಾ ಒಂದು ದಿವಸದೊಳಗೆ ೨೧೬೦೦ ಶ್ಲಾಸ ಜಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು ಭಗವದಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದುಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವರೆಂದು ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯದೆ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರು. ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆಯು ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೧೫ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ) ಆಗುವ ಶ್ಲಾಸಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಮೂರುಲಕ್ಷದಮೇಲೆ ವಿಂಶತಿ
ಈರೆರಡುಸಾವಿರವು ಪಕ್ಷಕೆ
ಕಾರುಣಿಕ ಪವಮಾನ ನಿರ್ವ್ಯಾಜದಲಿ ತಾ ಮಾಡಿ ||
ಘೋರತರ ಸಂಸಾರಪಾರಾ
ವಾರ ದಾಟಿಸಿ ಸಜ್ಜನರ ಪರಿ
ವಾರಪಾಲಿಪ ಪರಿಪರಿ ಸದ್ಭೋಗಗಳನಿತ್ತು || ೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಕಾರುಣಿಕ=ಕರುಣಾಳುವಾದ, ಪವಮಾನ=ವಾಯುದೇವರು, ಪಕ್ಷಕೆ =ಹದಿನೈದು ದಿವಸಗಳಿಗೆ, ಮೂರು ಲಕ್ಷದಮೇಲೆ, ವಿಂಶತಿ ಈರೆರಡು ಸಾವಿರವು=೨,೨೪,೦೦೦ ಶ್ಲಾಸಜಪಗಳನ್ನು, ನಿರ್ವ್ಯಾಜದಲಿ=ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ, ತಾ=ತಾನು, ಮಾಡಿ ಘೋರತರ =ಬಹಳ ಭಯಂಕರವಾದ, ಸಂಸಾರಪಾರಾವಾರ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರವನ್ನು, ದಾಟಿಸಿ, ಸಜ್ಜನರ ಪರಿವಾರ=ಸದ್ಭಕ್ತರನ್ನು, ಅವರ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದ ಪರಿವಾರಗಳನ್ನೂ ಸಹ, ಪರಿಪರಿಯ ಸದ್ಭೋಗಗಳನಿತ್ತು=ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ ಸುಖಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಪೊರೆವ=ರಕ್ಷಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಿರುವವು. ಪಕ್ಷ ಒಂದಕ್ಕೆ ಹದಿನೈದು ದಿವಸಗಳು. ದಿವಸ ಒಂದಕ್ಕೆ ೨೧,೬೦೦ ಶ್ಲಾಸಗಳಂತೆ ೨೧೬೦೦X೧೫=೩,೨೪,೦೦೦ ಮೂರುಲಕ್ಷದ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ಶ್ಲಾಸಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಒಂದು ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳು. ಒಂದು ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ೩,೨೪,೦೦೦ ಆದರೆ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ೩,೨೪,೦೦೦X೨=೬,೪೮,೦೦೦ ಶ್ಲಾಸಗಳಾದವು ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಹಾ ಕರುಣಾಳುವಾದ ವಾಯುದೇವರು ಜೀವರಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ, ಈ ಪರಿಯಾಗಿ ಶ್ಲಾಸಜಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಯೋಗ್ಯ ಜೀವರನ್ನೂ ಅವರ ಪರಿವಾರಜನರನ್ನೂ ಸಹ ಘೋರತರವಾದ ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ದಾಟಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪರಿಪಾಲಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಋತು, ಆಯನ ಈ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಆಗುವ ಶ್ಲಾಸ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಎರಡು ತಿಂಗಳಿಗಹವು ಋತು ಭೂ
ಸುರರು ತಿಳಿವದು ಶ್ಲಾಸಜಪ ಹ
ನ್ನೆರಡುಲಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ತೊಂಭತ್ತಾರು ಸಾಹಸ್ರ ||
ಕರೆಸುವದು ಅಯನಾಹ್ವಯದಲರೆ
ವರುಷ ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಲಕ್ಷೋ
ಪರಿತಿಳಿವದೆಂಭತ್ತೆಂಟು ಸಹಸ್ರಕೋವಿದರು || ೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಎರಡು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಋತು, ಅಹವು=ಒಂದು ಋತುವೆಂದು ಎನಿಸುವದು. ಈ ಋತುವೆನಿಸುವ ಎರಡು ತಿಂಗಳಿಗೆ, ಶ್ಲಾಸಜಪ, ಹನ್ನೆರಡು ಲಕ್ಷದಮೇಲೆ ತೊಂಭತ್ತಾರುಸಹಸ್ರ=೧೨೯೬೦೦೦ ಸಂಖ್ಯಾಗಳಾಗುವವೆಂದು, ಭೂಸುರರು=ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ತಿಳಿವದು. ಅಯನಾಹ್ವಯದಲಿ=ಅಯನವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಅರೆವರುಷ ಅರ್ಧ ವರ್ಷ (೬ ತಿಂಗಳು) ಕರೆಸುವದು, ಕೋವಿದರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು (ಈ ಆರು ತಿಂಗಳಿಗೆ) ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಲಕ್ಷೋಪರಿ=೩೮ ಲಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಯಂಭತ್ತುಯೆಂಟುಸಹಸ್ರ=೮೮ ಸಾವಿರ ಶ್ಲಾಸ ಜಪಗಳಾಗುವವೆಂದು ತಿಳಿವದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಒಂದು ಋತುವೆಂದರೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳ ಕಾಲವು. ತಿಂಗಳು ಒಂದಕ್ಕೆ ೬೪೮೦೦೦ ಶ್ವಾಸಗಳಮೇರಿಗೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳಿಗೆ (೬೪೮೦೦೦X೨=೧೨೯೬೦೦೦) ಹನ್ನೆರಡು ಲಕ್ಷದ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಸಹಸ್ರ ಶ್ವಾಸಜಪಗಳು ಆಗುವವು. ಅಯನವೆಂದರೆ ಆರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲವು. ಈ ಆರು ತಿಂಗಳಿಗೆ (೬೪೮೦೦೦X೬=೩೮೮೮೦೦೦) ಮೂವತ್ತೆಂಟುಲಕ್ಷದ ಎಂಭತ್ತೆಂಟುಸಾವಿರ ಶ್ವಾಸಜಪಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಮಾಡಿಸುವರೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಿಡುವ ಶ್ವಾಸಜಪಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ವರುಷಕಿದರಿಮೃಡಿ ಜಪಂಗಳು
ಗುರುವರ್ಯ ತಾ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ
ದುರಿತಗಳ ಪರಿಹರಿಸುವನು ಚಿಂತಿಸುವ ಸಜ್ಜನರ ||
ಸುರವಿರೋಧಿಗಳೊಳಗೆ ನೆಲಿಸಿ
ದ್ವರವಿದೂರತಮೋಧಿಕರಿಗೆ
ಳಿರವರಿತು ಸೋಹಮುಪಾಸನೆ ಮಾಳ್ವನವರಂತೆ || ೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ವರುಷಕ್ಕೆ, ಇದರಿಮೃಡಿ ಜಪಂಗಳು ಇದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಜಪಗಳನ್ನು, ಗುರುವರ್ಯ=ಗುರುವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು, ತಾ=ತಾವು, ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸಿ, ಚಿಂತಿಸುವ ಸಜ್ಜನರಾ=ಹಂಸಃ ಸೋಹಂ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಜಪಿಸುವ ಸಜ್ಜನರ ದುರಿತಗಳ ಪರಿಹರಿಸುವನು. ಅರವಿದೂರನು= ದೋಷರಹಿತರಾದ ವಾಯುದೇವರು, ಸುರವಿರೋಧಿಗಳೊಳಗೆ=ದೈತ್ಯರೊಳಗೆ ನೆಲಿಸಿದ್ದು= ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ತಮೋಧಿ ಕಾರಿಗಳ=ತಮೋಯೋಗ್ಯರ, ಇರವರಿತು=ಯೋಗತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅವರಂತೆ, ಸೋಹಮುಪಾಸನೆ=ಅವನೇನಾನೆಂಬ (ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಾನೆಂಬ) ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು, ಮಾಳ್ವ=ಮಾಡಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಆರು ತಿಂಗಳಿಗೆ ೩೮೮೮೦೦೦ ಶ್ವಾಸಗಳಂತೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಇಮೃಡಿ ಅಂದರೆ (೩೮೮೮೦೦೦X೨=೭೭೭೬೦೦೦) ಎಪ್ಪತ್ತೇಳು ಲಕ್ಷದ ಯಪ್ಪತ್ತಾರುಸಾವಿರ ಜಪಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಮಾಡಿಸುವರು. ಯೋಗ್ಯಜೀವರು, ಹಂಸಃ ಸೋಹಂ ಸ್ವಾಹಾ ಯೆಂಬುವ ಹಂಸಮಂತ್ರಜಪದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂದರೆ ದುಃಖಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹಂಸನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಸೋಹಂ ಅಂದರೆ ಅವನೇನಾನು ಅಂದರೆ ಅವನೇ ನನ್ನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ, “ಅಂತರ್ಯಾಮಿಣಮೀಶೇಷಮಪೇಕ್ಷ್ಯಾಹಂತ್ವಮಿತ್ಯಪಿ|| ಸರ್ವೇಶಬಾಙ್ಗಪ್ರಯುಜ್ಯಂತೇ ಸತಿಭೇದೇಪಿವಸ್ತುಷು” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಕುರಿತಾಗಲಿ, ಗುರುಗಳು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ನೀನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು, ನೀನೇ ನಾನು ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುವರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ನಿನ್ನಂತರ್ಯಾಮಿಯು, ಅವನೇ ನನ್ನೊಳಗೂ ಇರುವನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅವನೇ ನಾನು ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ಸಜ್ಜನರ ದುರಿತಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅವರನ್ನುದ್ಧಾರಮಾಡುವರು. ದೇವಶತ್ಯಗಳಾದ, ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ, ದೈತ್ಯರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವನೇನಾನು ಎಂಬ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ತನಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ತಮಸ್ಸನ್ನೇ ಕೊಡಿಸುವರು.

(ಶ್ವಾಸರೂಪ ಮಂತ್ರಜಪೋಪಾಸನೆ ಕ್ರಮ, ಆ ಮಂತ್ರ, ಮಂತ್ರಾರ್ಥ ಸಹ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಧಿಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪದ್ಯದ ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ಬರಿಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ) (ಎರಡನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದು)

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಹೀಗೆ ಸರ್ವ ಜೀವರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ವಾಯುದೇವರು ಮಾಡಿಸುವ ಶ್ವಾಸರೂಪ ಹಂಸಮಂತ್ರವನ್ನರಿಯದೆ ಬರೆ ಜಪ ತಪಸ್ಸುಗಳೇನು ಮಾಡಿದರೂ ನಿಷ್ಫಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಇನಿತುಪಾಸನೆ ಸರ್ವಜೀವರೊ
ಳನಿಲದೇವನು ಮಾಡುತಿರೆ ಚಿಂ
ತನೆಯಮಾಡದೆ ಕಂಡನೀರೊಳು ಮುಣಗಿ ನಿತ್ಯದಲಿ ||

ಮನೆಯೊಳಗೆ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದ್ಯಾ
ಸನದಿ ಕುಳಿತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಹು ಸ
ಜ್ಜನನೆನಿಸಿ ಜಪಮಣಿಗಳೆಣಿಸಿದರೇನು ಬೇಸರದೆ || ೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಇನಿತು=ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಉಪಾಸನೆ=ಹಂಸ ಮಂತ್ರ ಜಪೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಸರ್ವಜೀವರೊಳು ಅನಿಲದೇವನು=ವಾಯುದೇವರು, ಮಾಡುತ್ತಿರೆ, ಚಿಂತನೆಯ ಮಾಡದೆ=ಶ್ವಾಸವೇ ಹಂಸಮಂತ್ರ ಜಪವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ, ಕಂಡನೀರೊಳು ಮುಣಗಿ, ನಿತ್ಯದಲಿ, ಮನೆಯೊಳಗೆ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದ್ಯಾಸನದಿ=ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ ಮೊದಲಾದ ಆಸನದ ಮೇಲೆ, ಕುಳಿತು, ವಿಶಿಷ್ಟ=ವಿಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನನು, ಬಹು ಸಜ್ಜನನು, ಯೆನಿಸಿ, ಬೇಸರದೆ, ಜಪಮಣಿಗಳೆಣಿಸಿದರೇನು! ನಿಷ್ಟಯೋಜನವೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶ್ವಾಸರೂಪ ಹಂಸಮಂತ್ರ ಜಪಗಳನ್ನು ವಾಯುದೇವರು ಪ್ರತಿಜೀವರೊಳಗೂ ಇದ್ದು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಜಪರೂಪೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಕಂಡ ನೀರಿನೊಳಗೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಮುಣಗಿ, ಮನೆಯೊಳಗೆ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ ಮೊದಲಾದ ಆಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊಂಡು ಈತನು ವಿಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನನು ಬಹು ಸಜ್ಜನನು ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿ ಜಪಮಣಿಗಳನ್ನೆಣಿಸಿದರೆ ಅದರಿಂದೇನೂ ಫಲವಿಲ್ಲ. ವಾಯುದೇವರೇ ಸಕಲವೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ತಾನೇ ಜಪಾದ್ಯನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿದು ಮಾಡುವವೆಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಫಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಭೋಜನ ಪಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಅನ್ನೋದಕಗಳು ಪರಂಪರ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸೇರುವವೆಂದು ಲಯ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಭುಂಜಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಓದನೋದಕವೆರಡು ತೇಜದೊ
ಳೈದುವವು ಲಯ ತದಭಿಮಾನಿಗ
ಳಾದ ಶಿವಪವನರು ರಮಾಧೀನತ್ವವೈದುವರು ||
ಈ ದಿವಿಜರೊಡಗೂಡಿ ಶ್ರೀ ಮಧು
ಸೂದನನಯೈದುವಳುಯಂದರಿ
ದಾದರದಲನ್ನೋದಕವಕೊಡುತುಣತ ಸುಖಿಸುತಿರು || ೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಓದನೋದಕವೆರಡು=ನಾವು ಭುಂಜಿಸುವ ಮತ್ತು ಪಾನಮಾಡುವ ಅನ್ನೋದಕಗಳೆರಡು, ತೇಜದೊಳು=ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ, ಲಯವೈದುವವು, ತದಭಿಮಾನಿಗಳಾದ= ಅನ್ನೋದಕಗಳಿಗಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶಿವಪವನರು= ರುದ್ರದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು, ರಮಾಧೀನತ್ವವೈದುವರು=ರಮಾದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಅನ್ನೋದಕ ರೂಪವಾಗಿ ಲಯವಾಗುವರು. ಈ ದಿವಿಜರೊಡಗೂಡಿ=ಈ ಶಿವವಾಯುಗಳೆಂಬ ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಶ್ರೀಮಧುಸೂದನನ= ಮಧುನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಐದುವಳು=ರಮಾದೇವಿಯರು ಸೇರುವರು, ಎಂದರಿದು=ಎಂದು ತಿಳಿದು, ಆದರದಿ=ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ, ಅನ್ನೋದಕವ=ಅನ್ನೋದಕಗಳನ್ನು, ಕೊಡುತ=ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುತ, ಉಣತ=ನೀನು ಭುಂಜಿಸುತ್ತ, ಸುಖಿಸುತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ನಾವು ಭೋಜನ ಮಾಡುವ ಅನ್ನೋದಕಗಳೆರಡು ಜಠರಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವವು. ಅನ್ನೋದಕಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ರುದ್ರದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು. ಇವರಿಬ್ಬರು ಅನ್ನೋದಕರೂಪರಾಗಿ ರಮಾದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಸೇರುವರು. ರಮಾದೇವಿಯರು ಅನ್ನೋದಕರೂಪರಾದ ಶಿವ ವಾಯುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸೇರುವರು. ಹೀಗೆ ನಾವು ಭೋಜನಪಾನಮಾಡಿದ ಅನ್ನೋದಕಗಳು ಪರಂಪರಾ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ನೀನೂ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಈ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಭುಂಜಿಸಿ ಸುಖವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ನಾವು ಭೋಜನ ಪಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದರಿಂದ ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಜಾಲಿತೊಪ್ಪಲಜಾವಿಗಳು ಮೆ
ದ್ವಾಲಯದಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರದಿ
ಪಾಲಗರವಂದದಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣ ತನ್ನವರ ||
ಕೀಳಕರ್ಮವ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತ
ನ್ನಾಲಯದಲಿಟ್ಟವರ ಪೊರೆವ ಕೃ
ಪಾಳು ಕಾಮದಕೈರವದಳಶ್ಯಾಮ ಶ್ರೀರಾಮ || ೧೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅಜಾ=ಮೇಕೆಗಳು, ಅವಿಗಳು=ಕುರಿಗಳು, ಜಾಲಿತೊಪ್ಪಲ= ಜಾಲೀ ಸೊಪ್ಪನ್ನು, ಮೆದ್ದು=ತಿಂದು, ಆಲಯದಿ=ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರದಿ=ಬೇಕಾದಹಾಗೆ, ಪಾಲಗರವಂದದಲಿ=ಹಾಲನ್ನು ಕರೆಯುವಂತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣ= ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನವರ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ, ಕೀಳಕರ್ಮವ=ಅಲ್ಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಸ್ವೀಕರಿಸಿ= ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ತನ್ನಾಲಯದೊಳಿಟ್ಟು=ತನ್ನ ಲೋಕದೊಳಿಟ್ಟು, ಕೃಪಾಳು=ಕರುಣಾಳುವಾದ, ಕಾಮದ=ಎಲ್ಲರ ಮನೋಭಿಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವ, ಕೈರವದಳಶ್ಯಾಮ=ಕರೆದಾವರೆಯಂತೆ ನೀಲವರ್ಣನಾದ, ಶ್ರೀರಾಮ=ಲೋಕರಮಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಅವರ=ಆ ಭಕ್ತರನ್ನು, ಪೊರೆವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಕುರಿಗಳು, ಮೇಕೆಗಳು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಜಾಲಿ (ಬೊಬ್ಬಳಿ) ತೊಪ್ಪಲನ್ನು ತಿಂದು ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹಾಲು ಕರೆಯುವುವು. ಎಮ್ಮೆ ಆಕಳುಗಳಂತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿಯ ಬೀಜ ತವುಡು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹಾಕದೆ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಪವಾದ ಜಾಲಿ ತೊಪ್ಪಲನ್ನು ತಿಂದು ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡುವುವು. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಅಲ್ಪವಾದ ಪೂಜಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಅನ್ನೋದಕಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅದರ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ಅಮೋಘವಾದ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಈ ಶರೀರವು ಅನ್ನ ಉದಕ ಅಗ್ನಿ ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಆ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ತನ್ನಿಯಾಮಕ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶಶಿ ದಿವಾಕರ ಪಾವಕರೊಳಿಹ
ಅಸಿತಸಿತ ಲೋಹಿತಗಳಲಿ ಶಿವ
ಶ್ವಸನ ಭಾರ್ಗವಿ ಮೂವರೊಳು ಕೃಷ್ಣ ಹಯವದನ ||
ವಸುಧಿಪಾರ್ಥನತ್ರಿವೃತ್ಯಯನಿಸಿ
ವಸುಮತಿಯೊಳನ್ನೋದಕಾನಲ
ಪೆಸರಿಂದಲಿ ಸರ್ವಜೀವರ ಸಲಹುವನು ಕರುಣೆ || ೧೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಶಶಿ=ಚಂದ್ರ, ದಿವಾಕರ=ಸೂರ್ಯ, ಪಾವಕರೊಳು=ಅಗ್ನಿ ಈ ಮೂವರೊಳಗೆ, ಇಹ=ಇರುವ, ಅಸಿತ=ಕಪ್ಪು, ಸಿತ=ಬಿಳಿಪು, ಲೋಹಿತಗಳಲಿ=ಕೆಂಪು ಈ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶಿವ, ಶ್ವಸನ=ವಾಯುದೇವರು, ಭಾರ್ಗವಿ= ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಮೂವರೊಳು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಹಯವದನ, ವಸುಧಿಪಾರ್ಥನ= ಭೂಪಾಲರೂಪಿಯಾದ ದುಷ್ಪಜನರನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ ಜನಾರ್ದನ, ಈ ಮೂವರು, ತ್ರಿವೃತ್ಯಯನಿಸಿ=ಮೂವರೊಳಗೆ ಇರುವವರು ಯೆಂದೆನಿಸಿ, ವಸುಮತಿಯೊಳು= ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ, ಅನ್ನೋದಕಾನಲ ಪೆಸರಿಂದಲಿ=ಅನ್ನ, ಉದಕ, ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿಂದ, ಕರುಣೆ= ಕರುಣಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸರ್ವಜೀವರ ಸಲಹುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಪ್ರಾಣಧಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಅನ್ನ, ಉದಕ, ಅಗ್ನಿ ಇವು ಮೂರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವ್ರೀಹಿ ಅಂದರೆ ಭತ್ತ, ಗೋಧಿ ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಚಂದ್ರನಿಂದಾಗಬೇಕು. ಔಷಧಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರನನ್ನೇ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹರಿವಂಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಚಂದ್ರನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಭೂಚ್ಛಾಯಾ ರೂಪವಾದ ಕಪ್ಪು. ಅದಕ್ಕಭಿಮಾನಿಗಳು ರುದ್ರದೇವರು. ಅವರಿಗೆ

ನಿಯಾಮಕರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ಸೂರ್ಯನ ಬಿಳುಪಾದ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಉದಕವು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಸಮುದ್ರಾದಿಗತ ಉದಕವು ಸೂರ್ಯಕಿರಣದಿಂದ ಆವಿಯಾಗಿ ಮೇಘರೂಪವಾಗಿ ಮಳೆಗರೆದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉದಕವಾಗುವ ಕಾರಣ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವೇ ಉದಕಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣವು. ಇದಕ್ಕಭಿಮಾನಿಗಳು ವಾಯುದೇವರು. ಅವರಿಗಂತರಾಮಿ ಹಯಗ್ರೀವರೂಪಿಯು. ದೇಹಗತ ಅಗ್ನಿಸಂಬಂಧವಾದ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕಭಿಮಾನಿ ರಮಾದೇವಿಯರು. ತದಂತರಾಮಿ ಜನಾರ್ದನರೂಪಿಯು. ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೀಗೆ ಅನ್ನೋದಕಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ, ಶಿವ, ವಾಯು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಅನ್ನ, ಉದಕ, ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತ್ರಿವೃತ್ ಎಂದರೆ ಮೂರು ರೂಪದಿಂದ ವಾಸಮಾಡುವವನೆಂದೆನಿಸಿ ರೂಪತ್ರಯಗಳಿಂದ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ವೇದಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೋದಿದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವ ಪರಮಾತ್ಮನದೆಂದು ಅರಿಯದೆ ಜನರು ಕೆಡುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ದೀಪ ಕರದಲಿ ಪಿಡಿದು ಕಾಣದೆ
ಕೂಪದೊಳುಬಿದ್ದಂತೆ ವೇದ ಮ
ಹೋಪನಿಷದರ್ಥಗಳ ನಿತ್ಯದಿ ಪೇಳುವವರೆಲ್ಲ ||
ಶ್ರೀ ಪವನಮುಖವಿನುತನಮಲ ಸು
ರೂಪಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ತಿಳಿಯದೆ
ಪಾಪಪುಣ್ಯಕೆ ಜೀವಕರ್ತೃವಕರ್ತೃಹರಿಯೆಂಬ || ೧೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ದೀಪ=ದೀಪವನ್ನು, ಕರದಲಿ=ಕೈಯಲ್ಲಿ, ಪಿಡಿದು=ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಕಾಣದೆ, ಕೂಪದೊಳು= ಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಂತೆ, ವೇದ, ಮಹೋಪನಿಷದರ್ಥಗಳ= ಐತರೇಯಾದಿ ಮಹಾ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು, ನಿತ್ಯದಿ, ಪೇಳುವವರೆಲ್ಲ=ಅನೇಕರು ಹೇಳುವರು, ಶ್ರೀ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಪವನ=ವಾಯುದೇವರು, ಮುಖ=ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ, ವಿನುತನ=ಸ್ತುತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅಮಲ=ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಸುರೂಪಗಳ, ವ್ಯಾಪಾರ=ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳನ್ನು, ತಿಳಿಯದೆ, ಪಾಪಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ, ಜೀವಕರ್ತೃ=ಜೀವನೇ ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತೃ, ಹರಿಯು, ಅಕರ್ತೃಯೆಂಬ=ಕರ್ತೃತ್ವ ಹರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೆಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ದೀಪವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ತಾನು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದುಂಟು. ಅದರಂತೆ ವೇದವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪರರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತ ತಾನು ಅದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡದೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವವು ತನ್ನದೆಂತಲು ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳು ಮಾಡುವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೆಡುತ್ತಾರೆಂಬ ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ವಾಯುದೇವರು ನಮ್ಮೊಳಗಿದ್ದು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಸ್ಮರಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಉದ್ಧರಿಸುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅನಿಲದೇವನು ವಾಜಮನೋಮಯ
ನೆನಿಸಿ ಪಾವಕವರುಣಸಂಕ್ರಂ
ದನಮುಖಾದ್ಯರೊಳಿದ್ದು ಭಗವದ್ರೂಪಗುಣಗಳನು ||
ನೆನೆನೆನದುಚ್ಚರಿಸುತಲಿ ನ
ಮ್ನನು ಸದಾ ಸಂತ್ಯೆಸುವನು ಸ
ನ್ಮನಿಗಣಾರಾಧಿತಪದಾಂಬುಜಗೋಜ ಸುರರಾಜ || ೧೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಸನ್ಮನಿಗಣಾರಾಧಿತಪದಾಂಬುಜ=ಉತ್ತಮರಾದ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳ, ಗೋಜ=ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ, ಸುರರಾಜ=ಗರುಡ ಶೇಷ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರಸನಾದ, ಅನಿಲದೇವನು=ವಾಯುದೇವರು, ವಾಜಮನೋಮಯನೆನಿಸಿ=ವಾಜಮಯ, ಮನೋಮಯನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ವಾಕ್ಯಕ್ಕಭಿಮಾನಿಗಳಾದ, ಪಾವಕವರುಣ=ಅಗ್ನಿ, ವರುಣರಲ್ಲೂ, ಸಂಕ್ರಂದನಮುಖಾದ್ಯರೊಳು= ಕರಚರಣಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ, ಇಂದ್ರಾದಿ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಭಗವದ್ರೂಪ ಗುಣಗಳನು, ನೆನೆನೆನದು=ಸ್ಮರಿಸಿ ಸ್ಮರಿಸಿ, ಉಚ್ಚರಿಸುತಲಿ, ನಮ್ಮನು, ಸದಾ, ಸಂತ್ಯೆಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮುನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಿಯೆಂದರ್ಥ. ಉತ್ತಮರಾದ ಜ್ಞಾನಿಸಮೂಹದಿಂದ, ಅಥವಾ ವಸಿಷ್ಠಾದಿ ಸನ್ಮುನಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಾಯು ದೇವರು. ಮತ್ತು ಗೋಜ ಅಂದರೆ “ಗೌಃ=ವೇದಾಂತರೂಪವಾದ ವಾಣಿ, ಜಾತಾಯಸ್ತಾತ್ಸಃ ಗೋಜಃ” ಗೌಃ ಅಂದರೆ ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದರ್ಥ. ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಯಾರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವೋ ಅವರಿಗೆ ಗೋಜ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಾಯುದೇವರೇ ಮಧ್ಯವತಾರದಿಂದ ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರೆಂದರ್ಥ. ಇವರು ರುದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರಸರು. ಇಂತಹ ವಾಯುದೇವರು ವಾಕ್ಯಭಿಮಾನಿ ಅಗ್ನಿ, ನಾಲಿಗೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ವರುಣ, ಮನೋಶಬ್ದದಿಂದ ಚಿತ್ತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳು ತಾವೇ ಆಗಿರುವರು. ಅಥವಾ ಮನೋಭಿಮಾನಿ ಚಂದ್ರ ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಜಮಯ, ಮನೋಮಯ, ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಇರುವದಲ್ಲದೆ, ಕರಚರಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಇಂದ್ರಾದಿ ತತ್ವೇಶರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಬಾಯಿಂದಲೂ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತ ಇರುವರು. ಅಂದರೆ ನಮ್ಮಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಇದ್ದಂತೆ ಇಂದ್ರಾದಿ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಸಹ ವಾಜಮಯ, ಮನೋಮಯನೆನಿಸಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಭಗವನ್ಮಹಾತ್ಮ್ಯಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿ, ಬಾಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಿ, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಮನೋವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುವಂತೆಯೂ ಉಚ್ಚರಿಸುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಮನೋವಾಜ್ಮಯಗಳಿಂದ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ರೂಪದ್ವಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದು ಶಾಸ್ತ್ರಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಪಠನ ಮನನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಪಾದವೆನಿಪದು ವಾಗ್ಮನೋಮಯ
ಪಾದರೂಪದ್ವಯಗಳೊಳು ಪ್ರ
ಹ್ಲಾದಪೋಷಕ ಸಂಕರ್ಷಣಾಹ್ವಯದಿ ನೆಲಸಿದ್ದು ||
ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಪುರಾಣಗಳ ಸಂ
ವಾದರೂಪದಿ ಮನನಗೈಯುತ
ಮೋದಮಯಸುಖವಿತ್ತು ಸಲಹುವ ಸರ್ವಸಜ್ಜನರ || ೧೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ವಾಗ್ಮನೋಮಯ=ವಾಕ್ಯಯ ಮನೋಮಯ ಎಂಬಿವೆರಡೂ, ಪಾದವೆನಿಪದು= ಪಾದಗಳೆನಿಸುವವು. ಪಾದರೂಪದ್ವಯಗಳೊಳು=ವಾಗ್ಮಯ ಮನೋಮಯವೆಂಬ ಪಾದರೂಪವಾದ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪೋಷಕ=ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ ನರಸಿಂಹ ದೇವರೂ, ಸಂಕರ್ಷಣಾಹ್ವಯದಿ=ಸಂಕರ್ಷಣನೆಂಬ ಈ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ನೆಲಸಿದ್ದು=ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣಗಳ, ಸಂವಾದರೂಪದಿ= ಶ್ರವಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಪಠನಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಪಠನ ಮಾಡಿಸಿ, ಶ್ರವಣದಿಂದ ಮನನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತ ಮೋದಮಯ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಹರಿಯು, ಸರ್ವ ಸಜ್ಜನರ ಸುಖವಿತ್ತು ಸಲಹುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ನಡೆಯುವವರಿಗೆ ಪಾದಗಳು ಹೇಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದವೋ ಹಾಗೆ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಡೆದು ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ವಾಕ್, ಮನಸ್ಸು ಇವೆರಡೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರೇ ಇರುವರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ವಾಕ್ಯಯ ಒಂದು ಪಾದ, ಮನೋಮಯ ಒಂದು ಪಾದ. ವಾಯುದೇವರೇ ಪಾದದ್ವಯರೂಪರಾಗಿ ಇರುವರು. ಈ ಪಾದದ್ವಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಯರೂಪದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ದೇವರು, ಮನೋಮಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಷಣ ದೇವರು ಇರುವರು. ಭಾರತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಋಗಾದಿ ವೇದಗಳು, ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳು, ಇವುಗಳ ಶ್ರವಣ, ಪಠನ, ಮನನಗಳೇ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡುವುದು, ವಾಕ್ಯಯ ವ್ಯಾಪಾರ. ಈ ವಾಕ್ಯಯ ರೂಪಿಯಾದ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದು, ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡಿಸುವನು. ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಮನನ ಮಾಡುವುದು ಮನೋವ್ಯಾಪಾರವು. ಇಲ್ಲಿ ಮನೋರೂಪಿಯಾದ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಷಣ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದು ಮನನಮಾಡಿಸುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವಯಂ ನಿತ್ಯಾನಂದಮಯನು. ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಠನ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಸಾಧನ ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಿಸಿ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಧರಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸ್ಮರಿಸಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರು ಎಂದು ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಗಂಧವಹ ದಶದಿಶಗಳೊಳಗರ
ವಿಂದಸೌರಭ ಪಸರಿಸುತ ಫ್ರಾ
ಣೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸುಖವನೀವುತ ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ ||
ಇಂದಿರೇಶನ ಸುಗುಣಗಳ ದೈ
ನಂದಿನದಿ ತುತಿಸುತನುಮೋದಿಸು
ತಂಧಬಧಿರಸುಮೂಕನಂತಿರು ಮಂದಜನರೊಡನೆ || ೧೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಗಂಧವಹ=ಗಾಳಿಯು, ದಶ ದಿಶಗಳೊಳಗೆ=ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ, ಅರವಿಂದ=ಕಮಲದ, ಸೌರಭ=ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ಪಸರಿಸುತ=ಹರಡುತ್ತ, ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ =ವಾಸನೆ ನೋಡುವ ಮೂಗಿಗೆ, ಸುಖವನೀವುತ, ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ=ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವಂತೆ, ಇಂದಿರೇಶನ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಸುಗುಣಗಳ=ಬಳ್ಳಿ ಗುಣಗಳನ್ನು, ದೈನಂದಿನದಿ=ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ, ತುತಿಸುತ=ಸ್ತುತಿಸುತ್ತ, ಅನುಮೋದಿಸುತ= ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಲೂ, ಮಂದಜನರೊಡನೆ=ಅಜ್ಜಜನರಲ್ಲಿ, ಅಂಧ= ಕುರುಡನಂತೆಯು, ಬಧಿರ=ಕಿವುಡನಂತೆಯೂ, ಸು=ಬಳ್ಳಿಯ(ಕೇವಲ) ಮೂಕನಂತಿರು=ಮೂಕನಂತೆಯೂ ಇರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಗಾಳಿಯು ಕಮಲಪುಷ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೂತಿರುವ ಜನರ ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಆ ಜನರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು, ತಾನು ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿಯೇ ಇರುವದು. ಅದರಂತೆ ಇಂದಿರೇಶನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ನೀನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ಗಾಳಿಯು ಹೇಗೆ ಆ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಪರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ನಾನು ಸ್ತುತಿಸಿದೆನು, ನಾನು ಜ್ಞಾನಿಯು, ನಾನು ಭಕ್ತನು, ಎಂಬ ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆ ಸ್ತೋತ್ರಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರು. ಅಥವಾ ಗಾಳಿಯು ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆನಂದ ಪಡಿಸುವಂತೆ, ನೀನು ಮಾಡುವ ಸ್ತೋತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನೂ ಸಜ್ಜನರು ಮಾತ್ರ ಕೇಳಿ ಆನಂದಪಡುವಂತೆ ಮಾಡು. ಪಾಪಿಗಳಾದ ತಮೋಯೋಗ್ಯರನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಕುರುಡನಂತಿರು. ಅವರು ನಿನ್ನನ್ನು ದೂಷಿಸಿದರೆ ಕಿವುಡನಂತಿರು. ಅವರ ಕೂಡ ಮಾತನಾಡಬೇಕಾದರೆ ಮೂಕನಾಗು. ಇದೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಲಕ್ಷಣವು. ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರವರು “ಮೂಕಾಬಧಿರರಂತಿಪ್ಪರೊನೋಳ್ವಾ ಜನಕೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರಂತೆ ಇರಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಮುಕ್ತರಾಗಿ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವಾಗ ಯಾವಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಯಾವಯಾವ ದ್ವಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂಬುವದನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಮಣನೆಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಶ್ರೀರಮಣನರಮನೆಯ ಪೂರ್ವ
ದ್ವಾರದಲ್ಲಿಹ ಸಂಜ್ಞಸೂರ್ಯಗ
ಭಾರತೀಪತಿ ಪ್ರಾಣನೊಳಗಿಹ ಲಕುಮಿನಾರಾಯಣನ ||
ಸೇರಿ ಮನುಜೋತ್ತಮರು ಸರ್ವ ಶ
ರೀರಗತ ನಾರಾಯಣನವ
ತಾರಗುಣಗಳ ತುತಿಸುತಲಿ ಮೋದಿಪರು ಮುಕ್ತಿಯಲಿ || ೧೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶ್ರೀರಮಣನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅರಮನೆಯ =ವೈಕುಂಠಲೋಕದ ಪೂರ್ವದ್ವಾರದಲ್ಲಿ, ಇಹ=ಇರುವ, ಸಂಜ್ಞಸೂರ್ಯಗ=ಸಂಜ್ಞಾ ಎಂಬ ಭಾರ್ಯಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೂರ್ಯನೊಳಗಿರುವ, ಭಾರತೀಪತಿ ಪ್ರಾಣನೊಳಗಿಹ=ಭಾರತೀ ದೇವೇರ ಗಂಡಂದಿರಾದ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿರುವ, ಲಕುಮಿನಾರಾಯಣನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರನ್ನು, ಮನುಜೋತ್ತಮರು= ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಸೇರಿ, ಸರ್ವಶರೀರಗತ, ನಾರಾಯಣನ ಅವತಾರ ಗುಣಗಳನ್ನು, ತುತಿಸುತಲಿ=ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತ, ಮುಕ್ತಿಯಲಿ, ಮೋದಿಪರು= ಆನಂದಪಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ ಎಂಬ ಐದು ಗಾಳಿಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರೇ ಜಡವಾಯುಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿ, ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಜಡ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರಾದಿಗಳು ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿರುವರು. ಅವರಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವಾಯು ದೇವರು ಇರುವರು. ಯಾವಯಾವ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಅಮುಖ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾರು ಅಂದರೆ, ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮದಲ್ಲಿ “ಪ್ರಾಣಾಭಿಮಾನೀಚಕ್ಷುಶ್ಚ ಸೂರ್ಯ ಏವ ಉದಾಹೃತಃ ತೇಜೋನ್ನಾದ್ಯಭಿಮಾನೀಚ ಪ್ರಾಗ್ವಾರಾಧಿಪತಿರ್ಹರೇ” ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿಗೂ, ನೇತ್ರಗಳಿಗೂ, ತೇಜಸ್ವತ್ವಕ್ಕೂ, ಅನ್ನಾದಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಸೂರ್ಯನು. ಇದೇ ಸೂರ್ಯನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂರ್ದ್ವಾರಾಧಿಪತಿಯಾಗಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ “ಸೂರ್ಯಪ್ರಸಾದಾತ್ಪುನರಾಃ ಪೂರ್ದ್ವಾರೇಣ ಕೇಶವಂ ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ” ಪೂರ್ದ್ವಾರಾಧಿಪತಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ಪೂರ್ದ್ವಾರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞಾನಾಮಕಳಾದ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದೊಡಗೂಡಿ ಪ್ರಾಣಾಭಿಮಾನಿ ಸೂರ್ಯನು ಇರುವನು. ಅವನೊಳಗೆ ಶ್ರೀಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ಪ್ರಾಣದೇವರು ಪ್ರಾಣನಾಮಕರಾಗಿ ಇರುವರು. ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಸೂರ್ಯನ ದ್ವಾರಾ ಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಅವರನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅವರಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರನ್ನು ಸೇರುವರು. ಆಗಲೇ ಅವರು ಮುಕ್ತರಾದರು. ಅನಂತರ ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಸರ್ವ ಶರೀರಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಅವತಾರ ರೂಪಗಳನ್ನು ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸುಖದಿಂದ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ದಕ್ಷಿಣದ್ವಾರದಿಂದ ವೈಕುಂಠ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಪ್ರಣವಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನ ಪುರದ ದ
ಕ್ಷಿಣಕವಾಟದಲಿಪ್ಪ ಶಶಿರೋ
ಹಿಣಿಗತವ್ಯಾನಸ್ಥಕೃತಿಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ರೂಪವನು ||
ಗುಣಗಳನು ಸಂತುತಿಸುತಲಿ ಪಿತೃ
ಗಣಗದಾಧರನತಿವಿಮಲ ಪ
ಟ್ಟಣದೊಳಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರದಿ ಸಂಚರಿಸುತಿಹರು || ೧೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಪ್ರಣವಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನ=ಓಂಕಾರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪುರದ=ವೈಕುಂಠದ, ದಕ್ಷಿಣಕವಾಟದಲಿ=ದಕ್ಷಿಣದ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ, ಇಪ್ಪ=ಇರುವ, ಶಶಿ= ಚಂದ್ರನು, ರೋಹಿಣಿ=ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರೋಹಿಣಿದೇವಿಯು, ಇವರಿಬ್ಬರೊಳಗೆ, ಗತ= ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದ, ವ್ಯಾನಸ್ಥ=ವ್ಯಾನನಾಮಕಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಕೃತಿ=ಕೃತಿನಾಮಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನರೂಪವನು= ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಸಂತುತಿಸುತಲಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತ, ಪಿತೃಗಣ=ಪಿತೃಗಣಗಳು, ಗದಾಧರನ=ಗದೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಅತಿವಿಮಲ=ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಪಟ್ಟಣದೊಳಗೆ, ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರದಿ, ಸಂಚರಿಸುತಿಹರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ದೇಹಗತ ವ್ಯಾನನಾಮಕ ಜಡವಾಯುವಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು ಚಂದ್ರನು. ಅವನು ಕಿವಿಗಳಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಇರುವನು. ವ್ಯಾನನಾಮಕರಾದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣ ದೇವರು ಅವನಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವರು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವ್ಯಾನನಾಮಕ ಪ್ರಾಣದೇವರಿಂದ ಕೂಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮನೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚಂದ್ರನು ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುವನು. “ದಕ್ಷಿಣಾಧಿಪತಿಸ್ತೋಮಃ, ವ್ಯಾನಃ ಶ್ಲೋತ್ರಾಭಿಮಾನವಾನ್||” ಎಂಬ ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲೂ “ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತೃಥ ಸೋಮಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಾತ್ಪಿತರಸ್ತಥಾ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪ್ರಮಾಣಾರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶದಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಓಂಕಾರ ಪ್ರದಿಪಾದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ದಕ್ಷಿಣದ್ವಾರಾಧಿಪತಿಯು ರೋಹಿಣೀ ಸಮೇತನಾದ ಚಂದ್ರನು, ಇವನಂತರ್ಗತ ವ್ಯಾನನಾಮಕ ವಾಯುದೇವರು, ಪಿತೃಗಣಗಳು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮನೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ್ವಾರದಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಆ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಂತರ್ಗತ ವ್ಯಾನನಾಮಕ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃತಿದೇವಿ ಸಮೇತನಾದ ಶ್ರೀ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನರೂಪವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವರೂಪಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಅಮಿತವಿಕ್ರಮನಾಲಯದ ಪ
ಶ್ಚಿಮಕವಾಟದಿ ಸತಿಸಹಿತ ಸಂ
ಭ್ರಮದಿ ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನೆ ಪೊಗಳುತಲಿ ಮೋದಿಸುವ ||
ಸುಮನಸಾಸ್ಯನೋಳಿಪ್ಪಪಾನಗ
ದಮನ ಸಂಕರುಷಣನ ನಿಜ ಹೃ
ತ್ವಮಲದೊಳು ಧೇನಿಸುವ ಋಷಿಗಣಯ್ಯದಿ ಸುಖಿಸುವರು || ೧೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಅಮಿತ ವಿಕ್ರಮನ=ಅಪರಿಮಿತ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಆಲಯದ=(ಮನೆಯ) ವೈಕುಂಠದ, ಪಕ್ಷಿಮಕವಾಟದಿ=ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ, ಸತಿ ಸಹಿತ=ಭಾರ್ಯಳಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯೊಂದೊಡಗೂಡಿ, ಸಂಭ್ರಮದಿ=ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನೆ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಪೊಗಳುತಲಿ=ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತ, ಮೋದಿಸುವ= ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ, ಸುಮನಸಾಸ್ಯನೋಳು=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖದಂತಿರುವ, ಅಗ್ನಿಯೊಳಗೆ, ಇಪ್ಪ=ಇರುವ, ಅಪಾನಗ=ಅಪಾನ ವಾಯುದೇವರ ಅಂತರ್ಮಿಯಾದ, ದಮನ=ಸಂಹಾರರೂಪಕನಾದ, ಸಂಕರ್ಷಣನ=ಸಂಕರ್ಷಣರೂಪಿಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ನಿಜಹೃತ್ವಮಲದೊಳು=ತಮ್ಮ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ, ಧೇನಿಸುವ, ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಋಷಿಗಣ=ಋಷಿಸಮೂಹವು, ಯ್ಯದಿ=ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, ಸುಖಿಸುವರು=ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ, ಸುಖದಿಂದಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಅಪಾನನಾಮಕ ಜಡವಾಯುವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯೂ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾಸಮೇತನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮನೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತ ಇರುವನು. ಅವನಂತರ್ಯಾಮಿ ಅಪಾನ ವಾಯುದೇವರು. ಋಷಿಗಣಗಳು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಅಗ್ನಿದೇವರ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯಂತರ್ಗತ ಅಪಾನಾಂತರ್ಗತ ಸಂಕರ್ಷಣರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಉತ್ತರದ್ವಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗುವವರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಸ್ವರಮಣನ ಗುಣರೂಪ ಸಪ್ತ
ಸ್ವರಗಳಿಂದಲಿ ಪಾಡುತಿಹ ತುಂ
ಬರನೆ ಮೊದಲಾದಖಿಳ ಗಂಧರ್ವರು ರಮಾಪತಿಯ ||
ಪುರದ ಉತ್ತರಬಾಗಿಲಾಧಿಪ
ಸುರಪಶಚಿಗೆ ಸಮಾನವಾಯುಗ
ಹರಿನ್ಮಣಿನಿಭ ಶಾಂತಿಪತಿಯನಿರುದ್ಧನೈದುವರು || ೧೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಸ್ವರಮಣನ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಗುಣರೂಪ=ಗುಣರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು, ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಿಂದಲಿ=ನಿಷಾದ, ಋಷಭ, ಗಾಂಧಾರ ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಿಂದ, ಪಾಡುತಿಹ=ಹಾಡುತ್ತಿರುವ, ತುಂಬರನೆ ಮೊದಲಾದ ಅಖಿಳ ಗಂಧರ್ವರು, ರಮಾಪತಿಯ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಪುರದ=ಪಟ್ಟಣದ, ಉತ್ತರಬಾಗಿಲ, ಅಧಿಪ=ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಸುರಪ ಶಚಿಪ=ಶಚೀಪತಿಯಾದ ದೇವೇಂದ್ರನಂತರ್ಗತನಾದ, ಸಮಾನ ವಾಯುದೇವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಹರಿನ್ಮಣಿನಿಭ, ಇಂದ್ರನೀಲ (ಪಚ್ಚಿ) ಮಾಣಿಕ್ಯದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ, ಶಾಂತಿಪತಿಯನಿರುದ್ಧನ=ಶಾಂತಿದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಅನಿರುದ್ಧನನ್ನು, ಐದುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- “ಉತ್ತರದ್ವಾರಪ್ಪಸ್ವಿಂದ್ರಃ ಸಮಾನೋ ಮನ ಆತ್ಮಕಃ ಎಂಬ ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮದ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ಉತ್ತರದಿಕ್ಪಾಲಕನು ದೇವೇಂದ್ರನು, ಇವನಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ವಾಯುನಾಮಕ ವಾಯುದೇವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಮಿಯಾಗಿರುವರು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣರೂಪಗಳನ್ನು ಸಪ್ತ ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಗಾನಮಾಡುತ್ತ ತುಂಬರರು ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರು ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಉತ್ತರದ್ವಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಶಚಿ ಇಂದ್ರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಸಮಾನ ವಾಯುದೇವರ ಅಂತರ್ಮಿಯದ ಶಾಂತಿದೇವಿಯರ ಪತಿಯಾದ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಹಾರಮಾಡುತ್ತ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸುಖಪಡುತ್ತಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಊರ್ಧ್ವದ್ವಾರದಿಂದ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಸೇರುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಗರುಡಶೇಷಸುರೇಂದ್ರಮುಖ ಪು
ಷ್ಕರನೆಕಡೆಯಾಗಿಪ್ಪಖಿಳ ನಿ
ರ್ಜರರು ಊರ್ಧ್ವದ್ವಾರಗತಭಾರತಿಉದಾನದೊಳು ||
ಮೆರೆವಮಾಯಾವಾಸುದೇವನ
ಪರಮಮಂಗಳವಯವಗಳ ಮಂ
ದಿರವನ್ನೆದಿ ಸದಾ ಮುಕುಂದನನೋಡಿ ಸುಖಿಸುವರು || ೨೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಗರುಡ ಶೇಷ ಸುರೇಂದ್ರಮುಖ=ಗರುಡ, ಶೇಷ, ದೇವೇಂದ್ರ ಮೊದಲೊಂದು, ಪುಷ್ಕರನೆ ಕಡೆಯಾಗಿ, ಇಪ್ಪ=ಇರುವ, ಅಖಿಳಸಮಸ್ತರಾದ ನಿರ್ಜರರು= ದೇವತೆಗಳು, ಊರ್ಧ್ವದ್ವಾರಗತ=ಮೇಲಿನ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿರುವ, ಭಾರತೀ ಸಮೇತರಾದ ಉದಾನ ನಾಮಕ ಪ್ರಾಣದೇವರೊಳಗೆ, ಮೆರೆವ=ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ, ಮಾಯಾ ವಾಸುದೇವನ=ಮಾಯಾ ದೇವಿಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಇರುವ ವಾಸುದೇವನ, ಪರಮ ಮಂಗಳಕರವಾದ, ಅವಯವಗಳ= ಅಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಮಂದಿರವನ್ನು=ಮನೆಯನ್ನು, ಐದಿ=ಹೊಂದಿ, ಸದಾ, ಮುಕುಂದನ, ನೋಡಿ, ಸುಖಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಲಿನ ಬಾಗಿಲ ಪಾಲಕರು, ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುದೇವರು. ಇವರು ಉದಾನನಾಮಕರಾಗಿ ಪತ್ನೀಸಮೇತರಾಗಿರುವರು. ಅವರಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಮಾಯಾ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವಮೂರ್ತಿಯು. ಪೂರ್ವಾದಿ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಜಯವಿಜಯಾದಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರೆಂದು ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂತೆಂದರೆ, ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮದಲ್ಲಿ “ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ವೇತೇ ಪುರುಷಾಃ ಪಂಚ ಕೀರ್ತಿತಾಃ ದ್ವಾರಪಾ ಹೃದಯೇಚೈವ ವಿಷ್ಣುಲೋಕೇ ಚ ಸರ್ವದಾ|| ಅಂತಶ್ಚ ದ್ವಾರ ಪಾಹ್ಯೇತೇ ಜಯಾದ್ಯಾ ಭಾಗತಃ ಸ್ಮೃತಾಃ||” ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪೂರ್ವಾದಿ ಲ ದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ ಇವರು ನಾಲ್ವರು, ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉದಾನ ಪ್ರಾಣದೇವರು, ಈ ಖಿ ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಮತ್ತೂ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲೂ ಸಹ ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವರು ಒಳಗಿನ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು. ಜಯವಿಜಯಾದಿಗಳು ಕೋಟಿಯ ಹೊರ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಕಾಯುವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮೇಲಿನ ವಿರೋಧವು ಪರಿಹಾರವಾದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಮೇಲಿನ ದ್ವಾರದಿಂದ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವವರು ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲು ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನವರೆಗೂ ಸರ್ವದೇವತೆಗಳೂ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ಈ ಪುರದ ಊರ್ಧ್ವದ್ವಾರದಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಅವರಂತರ್ಯಾಮಿ ವಾಸುದೇವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸದಾ ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಸುಖದಿಂದಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಮೇಲಿನ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಈ ಖಿ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ದ್ವಾರಪಂಚಕಪಾಲಕರೊಳಿಹ
ಭಾರತೀಪ್ರಾಣಾಂತರಾತ್ಮಕ
ಮಾರಮಣನೈರೂಪತತ್ತದ್ವಾರದಲಿ ಬಪ್ಪ ||
ಮೂರೆರಡು ವಿಧ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ
ತಾರತಮ್ಯವನ್ನರಿತವರ ಕಂ
ಸಾರಿ ಸಂಸಾರಾಬ್ಧಿ ದಾಟಿಸಿ ಮುಕ್ತರನ ಮಾಳ್ || ೨೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ದ್ವಾರಪಂಚಕ=ಪೂರ್ವ ದಕ್ಷಿಣ ಪಕ್ಷಿಮ ಉತ್ತರ ಊರ್ಧ್ವ ಎಂಬ ಖಿ ದ್ವಾರಗಳ, ಪಾಲಕರೊಳು, ಸೂರ್ಯಾದಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಖಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರೊಳಗೆ, ಇಹ=ಇರುವ, ಭಾರತೀ=ಶ್ರೀಭಾರತೀ ದೇವಿಯರ ಐದು ರೂಪಗಳೂ, ಇವರ ಪತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಐದು ರೂಪಗಳೂ ಇವುಗಳ, ಅಂತರಾತ್ಮಕ=ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಖಿ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಂತರಾತ್ಮಕನಾದ, ಮಾರಮಣನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಐರೂಪ=ಶಾಂತಿ, ಕೃತಿ, ಜಯಾ, ಮಾಯಾ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಎಂಬ ಖಿ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ರಮಾದೇವಿಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವ, ನಾರಾಯಣನೆಂಬ

ಐದು ರೂಪಗಳು, ತತ್ತದ್ವಾರದಲಿ=ಪೂರ್ವ ಮೊದಲಾದ ಆಯಾ ದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಬಪ್ಪ=ಬರುವ ಮೂರೆರಡುವಿಧ=ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಪಿತೃಗಳು, ಋಷಿಗಳು, ಗಂಧರ್ವರು, ಗರುಡಾದಿ ಪುಷ್ಕರಾಂತ ದೇವತೆಗಳು, ಇಂತಹ ೫ ವಿಧರಾದ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು, ಅರಿತು, ಅವರ=ಈ ೫ವಿಧ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರನ್ನು, ಕಂಸಾರಿ=ಕಂಸಮರ್ದಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸಂಸಾರಾಭಿಧಾಟಿಸಿ= ಜನನ ಮರಣ ರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿಸಿ, ಮುಕ್ತರನ=ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ, ಮಾಡ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ, ಪಶ್ಚಿಮ, ಉತ್ತರ, ಊರ್ಧ್ವ ಹೀಗೆ ಐದು ದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ವಾರಪಾಲಕರಾದ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ, ಪ್ರಧಾನ ವಾಯು ಹೀಗೆ ೫ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ವಾಯುದೇವರು ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ ಎಂಬ ೫ ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುವರು. ಇವರ ಪತ್ನಿಯಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ೫ ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುವರು. “ಪೃಥಿವೀ ನಾಮಿಕಾ ಶ್ರೀಸ್ತು ದ್ಯೌರ್ದಿಶೋವಿದ್ಯುದೇವತೀ|| ವಾಯುಪತ್ನೀ ಸಮುದ್ರಿಷ್ಟಾ ತತ್ತದ್ವಾರಾಧಿಪಾಶ್ಚತಾಃ” ಪೃಥ್ವೀದೇವಿಯರು, ಶ್ರೀದೇವಿಯರು, ದ್ಯುದೇವಿಯರು, ದಿಗ್ಗೇವಿಯರು, ವಿದ್ಯುದ್ದೇವಿಯರು ಎಂದು ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರಿಗೆ ೫ ರೂಪಗಳಿರುವುವು. ಇವರು ಪ್ರಾಣಾಪಾನವ್ಯಾನಾದಿ ಪ್ರಾಣದೇವರ ೫ ರೂಪಗಳಿಗೂ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಪತಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಆಯಾ ದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿರುವರು ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪಂಚರೂಪಿಯಾದ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಂತರಾತ್ಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ನಾರಾಯಣ, ವಾಸುದೇವ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಅನಿರುದ್ಧನೆಂಬ ೫ ರೂಪಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಮಾಯಾ, ಜಯಾ, ಕೃತಿ, ಶಾಂತಿ ಎಂಬ ೫ ರೂಪವುಳ್ಳ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಪೂರ್ವಾದಿ ದ್ವಾರಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಪಿತೃಗಣರು, ಋಷಿಗಣರು, ಗಂಧರ್ವರು, ದೇವತೆಗಳು ಎಂಬ ೫ ವಿಧ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರನ್ನು ಅವರವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕಂಸಾರಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಅವರನ್ನು ದಾಟಿಸಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸ್ವರೂಪಸುಖವನ್ನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸುವನು. ಕಂಸಾರಿ ಎಂದರೆ ಕಂಸನನ್ನು ಕೊಂದ ಕೃಷ್ಣರೂಪದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಕಸಿಹಿಂಸಾಯಾಮಿತಿಧಾತೋಃ ಕಂಸ ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕರೂಪವಾಗಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವದು ಸಂಸಾರ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಂಸ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ಸಂಸಾರಮೋಚಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಮರ್ಮವನ್ನರಿಯದೆ ಬರೇ ವೇಷಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದೋಷಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಬೆಳಗಿಧೂಜಿಯ ನೋಳ್ವರಿಗೆ ಥಳ
ಥಳಸುತಲೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವಂದದಿ
ತೊಳೆದು ದೇಹವ ನಾಮಮುದ್ರೆಗಳಿಂದಲಂಕರಿಸಿ ||
ಒಲಸಿ ನಿತ್ಯ ಕುತರ್ಕಯುಕ್ತಿಗ
ಳಲವಭೋಧರಶಾಸ್ತ್ರಮರ್ಮವ
ತಿಳಿಯದಿಹ ನರ ಬರಿದೆ ಇದರೊಳು ಶಂಕಿಸಿದರೇನು || ೨೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಬೆಳಗಿದ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದಿರುವ, ಹೂಜಿಯು=ಸಣ್ಣ ಬಾಯುಳ್ಳ ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಯು, ನೋಳ್ವರಿಗೆ=ನೋಡುವವರಿಗೆ, ಥಳಥಳಿಸುತಲೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವಂದದಿ= ಥಳಥಳ ಎಂದು ಹೊಳೆಯುವಂತೆ, ದೇಹವ=ಶರೀರವನ್ನು, ತೊಳೆದು=ಶುದ್ಧಮಾಡಿ, ನಾಮಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ=ದ್ವಾದಶನಾಮ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ, ಅಲಂಕರಿಸಿ=ಅಲಂಕಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ನಿತ್ಯಕುತರ್ಕಯುಕ್ತಿಗಳ=ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸದೆ ಬರೆ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಊಹಿಸುವ ಕುತರ್ಕಗಳನ್ನು, ಒಲಸಿ=ಪಾಠಮಾಡಿ, ಅಲವಭೋಧರ=ಶ್ರೀ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞರ (ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ) ಶಾಸ್ತ್ರಮರ್ಮವ, ತಿಳಿಯದಿಹ=ತಿಳಿಯದಿರುವ, ನರ=ಮನುಷ್ಯನು, ಬರಿದೆ=ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿ, ಇದರೊಳು=ಈ ಗ್ರಂಥದೊಳಗೆ, ಶಂಕಿಸಿದರೆ=ಸಂಶಯಪಟ್ಟರೆ, ಏನು=ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸಣ್ಣದಾದ ಬಾಯಿಯ ಕಂಚಿನ ಹೂಜಿಯನ್ನು ಥಳಥಳಿಸುವಂತೆ ತೊಳೆದು ಇಟ್ಟಿರಲು ಒಳಗೆ ಕಶ್ಮಲವು ತುಂಬಿದ್ದರೂ ಹೊರಗೆ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಥಳಥಳ ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಕಂಗೊಳಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ೧೨ ನಾಮಗಳು ಮೈತುಂಬ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದು ಬರೆ ಯುಕ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸುವ ಕುತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಂದರೆ ಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನನುಸರಿಸದೆ ಬರೆ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೇಳುವ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಕುತರ್ಕವೆಂದು ಹೆಸರು, ಇಂತಹ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೊಲಿಸಿ ತಾರ್ಕಿಕರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಮರ್ಮವನ್ನೇ ತಿಳಿಯದಿರುವವರು

ತಮ್ಮ ಕುತರ್ಕ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಹೊರಿಸಿದರೇನು ಪ್ರಯೋಜನ, ಈ ಗ್ರಂಥದ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವದೇ ಹೊರತು ಒಳಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹೊರಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇಷಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಪಂಡಿತರೆಂಬ ಹೆಸರುಪಡೆದ ತಾರ್ಕಿಕರು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ರುಚಿಸಲಾರದು. ಹೂಜಿಯ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಏಕೆ ಕೊಟ್ಟರೆಂದರೆ ಹೂಜಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಬಹುದು. ಒಳಗೆ ತೊಳೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಹಾಗೆಯೇ ಒಳಗೆ ಕಶ್ಚಲವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ದೇಹವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೊಳೆದು ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಒಳಗಿನ ಕಳಂಕವು ಹೋದೀತೆ? ಒಳಗೆ ಶುದ್ಧನಾಗಬೇಕಾದರೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಗವದನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೇನೇ ಶುದ್ಧನಾಗುವನು. ಅಂತಹ ಭಕ್ತನು ಎಂದಿಗೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಲಾರನೆಂಬ ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳು ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಭಗವಂತನ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳು, ವ್ಯಾಪ್ತಿರೂಪಗಳು ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಉದಧಿಯೊಳಗೂರಿಗಳು ತೋರ್ಪಂ
ದದಲಿಹಂಸೋದ್ಗೀಥಹರಿಹಯ
ವದನ ಕೃಷ್ಣಾದ್ಯಮಿತನವತಾರಗಳು ನಿತ್ಯದಲಿ ||
ಪದುಮನಾಭನೊಳಿರುತಿಹವು ಸ
ರ್ವದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿ
ದ್ವದಯಗತರೂಪಗಳನವ್ಯವಧಾನದಲಿ ಬಿಡದೆ || ೨೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಉದಧಿಯೊಳಗೆ=ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಊರಿಗಳು=ಅಲೆಗಳು, ತೋರ್ಪಂದದಲಿ=ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ, ಹಂಸ, ಹರಿ, ಹಯವದನ, ಕೃಷ್ಣಾದಿ=ಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ, ಅಮಿತನ=ಸಂಖ್ಯೆ ಇಲ್ಲದ ಗುಣರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಗಳು, ನಿತ್ಯದಲಿ, ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಚಿದ್ವದಯಗತ=ಸ್ವರೂಪದೇಹದ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ, ರೂಪಗಳನ್ನು, ಬಿಡದೆ (ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳೂ ಕೂಡಿ) ಅವ್ಯವಧಾನದಲಿ= ಒಂದೊಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧಿಸಿಕೊಂಡು, ಸರ್ವದಾ, ಪದ್ಮನಾಭನೊಳು=ಮೂಲರೂಪಿಯಾದ ಪದ್ಮನಾಭಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಇರುತಿಹವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳು ತರಂಗತರಂಗವಾಗಿ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆ ಅಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಖಂಡವಾದ ಸಮುದ್ರೋದಕವೇ ಖಂಡವಾಗಿ ಅಲೆಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಆದರೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಅಲೆಗಳಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೂಲರೂಪವಾದ ಪದ್ಮನಾಭರೂಪದಿಂದ ಹಂಸ, ಹರಿ, ಹಯಗ್ರೀವ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಅಲೆಗಳು ತರಂಗತರಂಗವಾಗಿ ಹೊರಡುವಂತೆ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವುವು. ಆ ಅಲೆಗಳು ಮತ್ತೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೇ ಲಯವಾಗುವವು. ಅದರಂತೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳೂ ಸಹ ಪದ್ಮನಾಭಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲೇ ಲಯವಾಗುವವು. ಮತ್ತೂ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸ್ವರೂಪದೇಹ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳೂ ಸಹ ಪದ್ಮನಾಭ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಇರುವುವು. ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧ ೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಏತನ್ನಾನಾವತಾರಾಣಾಂ ನಿಧಾನಂ ಬೀಜಮವ್ಯಯಂ|| ಯಸ್ಯಾಂಶೇನಸೃಜ್ಯಂತೇ ದೇವತಿರ್ಮಜನರಾದಯಃ||” ಈ ಪದ್ಮನಾಭರೂಪವೇ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಅವತಾರಗಳಿಗೂ ಬೀಜಸ್ಥಾನವಾದುದು. “ನಿಧಾನಂ=ಅಂತತೋತ್ರ ಸರ್ವಾವತಾರಾನಿಧಿಯಂತೇ ಏಕೀಕ್ರಿಯಂತ ಇತಿ ನಿಧಾನಂ” ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಅವತಾರಗಳು ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯ ಹೊಂದುವದರಿಂದ ನಿಧಾನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ನಾಶಹೊಂದದೆ ಅವತಾರರೂಪಗಳು ಈ ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಅವ್ಯಯವೆಂದರು. ಈ ಪದ್ಮನಾಭದೇವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕದೇಶದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು, ದಾನವರು, ಮಾನವ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು “ಅವತಾರಾಹ್ಯಸಂಖ್ಯೇಯಾಃ ಹರೇಃಸತ್ಸನ್ನಿಧೇರ್ವಿಜಾಃ|| ಯಥಾವಿದಾಸಿನಃ ಕುಲ್ಯಾಃಸರಸಸ್ಯುಃಸಹಸ್ರಸಃ|| ಋಷಯೋ ಮಾನವೋದೇವಾ ಮನುಪುತ್ರಾಮಹಾಜಸಃ ಕಲಾಃ ಸರ್ವೇಹರೇರೇವಸಪ್ರಜಾಪತಯಃಸ್ಮೃತಾಃ||” ಸತ್ಸನ್ನಿಧಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವ ನೀರು ಹೇಗೆ ನದಿಗಳಾಗಿಯೂ, ಸಹಸ್ರಾರು ಕ್ಷುದ್ರ ನದಿಗಳಾಗಿಯೂ, ಅವುಗಳಿಂದ ಕಾಲುವೆಗಳು ಹೊರಡುವವೋ ಹಾಗೆ ಎಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಇರುವುವು. ಇವಲ್ಲದೆ, ಋಷಿಗಳು, ಮನುಗಳು, ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಪುತ್ರರು, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಿನ್ನಾಂಶರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಂಶ ರೂಪಗಳು ಭಿನ್ನಾಂಶರೂಪಗಳು ಬಿಂಬರೂಪಗಳು. ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ

ಅಲೆಗಳು ಹೇಗೆ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರದೆ ಎಲ್ಲವೂ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪದ್ಮನಾಭರೂಪದಲ್ಲೇ ಸೇರಿರುವುವು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವು ಅಡಗಿರುವುದು ಎಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಶರಧಿಯೊಳು ಮಕರಾದಿ ಜೀವರು
ಇರಳುಹಗಲೇಕಪ್ರಕಾರದಿ
ಚರಿಸುತನುಮೋದಿಸುತ ಇಷ್ಟಂದದಿ ಜಗತ್ರಯವು ||
ಇರುತಿಹವು ಜಗದೀಶನುದರದಿ
ಕರೆಸುವದು ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾಮದಿ
ಧರಿಸಿಹವು ಹರಿನಾಮರೂಪಂಗಳನನವರತ || ೨೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶರಧಿಯೊಳು=ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಮಕರಾದಿ=ಮೊಸಳೆ ಮೊದಲಾದ, ಜೀವರು, ಇರಳು ಹಗಲು=ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು, ಏಕಪ್ರಕಾರದಿ=ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಚರಿಸುತ=ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತ, ಅನುಮೋದಿಸುತ= ಆನಂದಪಡುತ್ತ, ಇಷ್ಟಂದದಿ=ಇರುವಂತೆ, ಜಗತ್ರಯವು=ಮೂರು ಲೋಕಗಳು, ಜಗದೀಶನ ಉದರದಿ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರದಲ್ಲಿ, ಇರುತಿಹವು, ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾಮದಿ=ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಕರೆಸುವದು=ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅನವರತ=ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ, ಹರಿನಾಮ ರೂಪಂಗಳ, ಧರಿಸಿಹವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಮೊಸಳೆ ಮೊದಲಾದ ಅನಂತಾನಂತ ಜೀವರಾಶಿಗಳು ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ತಮ್ಮ ಗುಂಪುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸುಖಪಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಈ ಮೂರು ಲೋಕವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆನಿಸಿ, ನಾನಾಪ್ರಕಾರವಾದ ರೂಪನಾಮ ಭೇದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶಾಂತಿರೂಪಗಳು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವವು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪರಮಾತ್ಮನು ರಸವತ್ತಾದ ಸರ್ವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜೀವರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವನೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಸಹಿತವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಜನನಿಸೌಷ್ಟವದಾರ್ಥಗಳ ಭೋ
ಜನವುಮಾಡಲು ಗರ್ಭಗತಶಿಶು
ದಿನದಿನದಲಭಿವೃದ್ಧಿಯೈದುವತೆರದಿ ಜೀವರಿಗೆ||
ವನಜನಾಭನು ಸರ್ವ ರಸ ಉಂ
ಡುಣಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಜಾನ್ವವಿ
ಜನಕಜನ್ಮಾದ್ಯಖಿಳ ದೋಷವಿದೂರಗಂಭೀರ || ೨೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಜನನಿ=ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದ ತಾಯಿಯು, ಸೌಷ್ಟವದಾರ್ಥಗಳು=ಸ್ವಾದುವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಭೋಜನ ಮಾಡಲು, ಗರ್ಭಗತಶಿಶು=ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಗು, ದಿನದಿನದಿ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ, ಜಾನ್ವವಿಜನಕ=ಗಂಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದ, ಜನ್ಮಾದ್ಯಖಿಳ ದೋಷವಿದೂರ=ಜನನಾದಿ ಸಕಲ ದೋಷರಹಿತನಾದ, ಗಂಭೀರ=ಗಂಭೀರಗುಣಗಳುಳ್ಳ ವನಜನಾಭನು=ಕಮಲನಾಭನು, ಸರ್ವ ರಸ=ಸರ್ವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರಸವನ್ನು, ಉಂಡು=ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಜೀವರಿಗೆ, ಉಣಿಸಿ, ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಗರ್ಭಿಣಿ ಸ್ತ್ರೀಯು ಸ್ವಾದುವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಭೋಜನ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ರಸವು ಆಕೆಯ ನಾಭಿಯಿಂದ ಹೊರಟಿರುವ ನಾಡಿಯ ದ್ವಾರಾ ಆಕೆಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಗುವಿನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಆ ಮಗು ದಿನೇ ದಿನೇ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವುದು. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಭೋಜ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರಸಗಳನ್ನು ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜೀವರಿಗೆ ಉಣಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು. ಆ ರಸವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೇನೇ ಹಸಿವು ನೀರಡಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಿರಲು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನೀರಡಿಕೆ ಯಾವುದು? ಹಸಿವು ಯಾವುದು? ಇಲ್ಲಿರುವ ಜಾನ್ವವಿ ಜನಕ, ಜನ್ಮಾದ್ಯಖಿಳ ದೋಷವಿದೂರ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಹಸಿವು

ನೀರಡಿಕೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬುವದನ್ನು ದಾಸ ರಾಯರು ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಗಂಗಾಜನಕ=ಗಂಗೆಯನ್ನು ಪಾದದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನೀರು ಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು, ಇಲ್ಲವೆಂಬುವದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. “ಜನ್ಮಾದ್ಯಖಿಳ ದೋಷವಿದೂರ” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ದೇಹವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯು ಇರುವುದು. ಮತ್ತೆ ಮರಣಭಯವು ಉಂಟು. ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸಾಯುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳೇ ಇಲ್ಲದ ಮೇಲೆ ಆಶೆಯೆಲ್ಲಿಯದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಕರುಣದಿಂದ ಜೀವರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ರಸವನ್ನುಂಡು ಜೀವರಿಗುಣಿಸುವನೇ ಹೊರತು ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಲ್ಲ. ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಭೋಜನದ್ದಾರಾ ಮಗುವಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಹೊರತು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಒಳಗಿರುವ ಮಗುವಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾ ಹೊರತು ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನುಂಡೇ ಉಣಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ನಿಷ್ಕಾಮೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಉತ್ತಮಗತಿಯಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಆಶೆಗೊಳಗಾದವನು ಜನರಿಗೆ
ದಾಸನೆನಿಸುವ ಆಶೆಯನು ನಿಜ
ದಾಸಗೈದಿಹಪುಂಸಗೆಲ್ಲರು ದಾಸರೆನಿಸುವರು ||
ಶ್ರೀಶನಂಘ್ರಿಸರೋಜಯುಗಳ ನಿ
ರಾಶೆಯಿಂದಲಿ ಭಜಿಸೆ ವಲಿದು ರ
ಮಾಸಹಿತ ತನ್ನನೆ ಕೊಡುವ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರಹರಿ || ೨೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಆಶೆಗೆ=ತನಗೆ ಅದು ಬೇಕು ಇದು ಬೇಕು ಅನ್ನುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಗೆ, ಒಳಗಾದವನು, ಜನರಿಗೆ ದಾಸನೆನಿಸುವನು=ಇತರರಿಗೆ ಅಡಿಯಾಳಾಗುವನು, ಆಶೆಯನು= ಇಂತಹ ಆಸೆಯನ್ನು, ನಿಜದಾಸಗೈದಿಹ=ತನ್ನ ದಾಸನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ, ಪುಂಸಗೆ= ಪುರುಷನಿಗೆ, ಎಲ್ಲರು=ಪ್ರಪಂಚದ ಜನರೆಲ್ಲ, ದಾಸರೆನಿಸುವರು= ಅಧೀನರಾಗಿರುವರು, ಶ್ರೀಶನಂಘ್ರಿಸರೋಜಯುಗಳ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ನಿರಾಶೆಯಿಂದಲಿ =ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಭಜಿಸಿ, ಕರುಣಾಸಮುದ್ರ, ಹರಿ=ಹರಿಯು, ರಮಾಸಹಿತ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮೇತನಾದ, ತನ್ನನೆ=ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನೆ, ಕೊಡುವ, ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡುವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವನೇ ಆಗಲಿ ‘ನಿಸ್ಪೃಹಸ್ಯ ತೃಣಂಜಗತ್’ ಎಂಬಂತೆ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲೂ ತನಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಹಾರಾಜನಿಂದಲಾದರೂ ತನಗಾಗುವದೇನು? “ಆಶಾನಾಮಹಿ ಲೋಕೇಸ್ಮಿನ್ಕಾಚಿದಾಶ್ಚರ್ಯಶೃಂಖಲಾ|| ಯಯಾಬದ್ಧಾಃಪ್ರಧಾವಂತಿ ಮುಕ್ತಾಸ್ತಿಷ್ಠಂತಿಪಂಗುವತ್” ಆಶೆಯೆಂಬುವದು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಬೇಡಿಯು. ಅದೇಕೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕಾಲಿಗೆ ಬೇಡಿ ಹಾಕಿದರೆ ಅವನು ಕಾಲಿಲ್ಲದವನಂತೆ ಕೂತು ಬಿಡುವನು. ಆ ಬೇಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದ ಕೂಡಲೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಓಡಿ ಹೋಗುವನು. ಈ ಆಶಾಬೇಡಿಯು ಅಂತಹದಲ್ಲ. ಆಶೆಯೆಂಬ ಬೇಡಿಯು ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದಕೂಡಲೆ ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೆ, ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೆ ಎಂದು ಓಡುತ್ತಿರುವನು. ಆಶೆಯೆಂಬ ಬೇಡಿಯು ಹೋದರೆ ಕಾಲಿಲ್ಲದವನಂತೆ ಕೂತು ಬಿಡುವನು ಎಂದು ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ. ಇಂತಹ ಆಶೆಗೆ ಒಳಗಾದವನು ಕಂಡವರಿಗೆ ದಾಸನಾಗಿ ಬೇಡಿದರೂ ಆಶೆ ಪೂರ್ತಿ ಕಾಣದೆ ಕಷ್ಟಪಡುವನು. ಯಾವನಿಗೆ ಆಶೆಯು ಇಲ್ಲವೋ ಆಶೆಯನ್ನು ತನ್ನ ದಾಸನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅಂದರೆ ಆಶೆಯು ತಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳಬೇಕೇ ಹೊರತು ತಾನು ಆಶೆಗೆ ಒಳಗಾದವನಲ್ಲ. ಆಶೆ ಬಿಟ್ಟವನು ಯಾವನೋ ಅವನಿಗೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದರಿಂದಾದರೂ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಅವನಿಗೆ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವು ತೃಣಪ್ರಾಯವೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಆಶೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಿದರೆ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಹರಿಯು ರಮಾಸಮೇತನಾಗಿ ತಾನೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ತನ್ನನ್ನೇ ಕೊಡುವ. ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣರೂಪದಿಂದ ತಾನೇ ದಾಸನಂತೆ ಕಾದಿರಲಿಲ್ಲವೆ? ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಮನ ರೂಪದಿಂದ ಮನೆ ಬಾಗಿಲು ಕಾಯುತ್ತಿರುವನು. ಹಾಗೆ ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಇಹಪರಂಗಳಲಿ ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಭಕ್ತರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದೆರಡು ಗುಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ದ್ಯುನದಿಯಾದ್ಯಂತವನು ಕಾಣದೆ
ಮನುಜನೇಕತ್ರದಲಿ ತಾ ಮ
ಜ್ಜನವಗೈಯೆ ಸಮಸ್ತದೋಷದಿ ಮುಕ್ತನಹತೆರದಿ ||
ಅನಘನಮಲಾನಂತನಂತ ಸು
ಗುಣಗಳೊಳಗೊಂದೇಗುಣೋಪಾ
ಸನವಗೈವ ಮಹಾತ್ಮ ಧನ್ಯಕೃತಾರ್ಥನೆನಿಸುವನು || ೨೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಮನುಜನು=ಮನುಷ್ಯನು, ದ್ಯುನದಿಯು=ಗಂಗೆಯ ಆದ್ಯಂತವನು= ಮೊದಲು ಕೊನೆಯನ್ನು, ಕಾಣದೆ, ಏಕತ್ರದಲಿ=ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ತಾ=ತಾನು, ಮಜ್ಜನವ= ಸ್ನಾನವನ್ನು, ಗೈಯೆ=ಮಾಡಲು, ಸಮಸ್ತದೋಷದಿ= ಎಲ್ಲಾ ದೋಷಗಳಿಂದಲೂ, ಮುಕ್ತನಹತೆರದಿ=ಮುಕ್ತನಾಗುವಂತೆ, ಅನಘನ=ದೋಷರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಅವಲ=ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಅನಂತಾನಂತ=ಅಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ, ಸುಗುಣಗಳೊಳಗೆ, ಒಂದೇ ಗುಣೋಪಾಸನವ, ಗೈವ= ಮಾಡುವ, ಮಹಾತ್ಮ=ಮಹಾತ್ಮನು, ಧನ್ಯ=ಕೃತಾರ್ಥನು ಎನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಗಂಗೆಯ ಮೊದಲು ಕೊನೆಯನ್ನು ನೋಡಲಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವವರು ಸಕಲ ಪಾಪಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗುವರು. ಗಂಗೆಯ ಮಹಾತ್ಮೆ ಜ್ಞಾನ ಒಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಅದರ ಮೊದಲು ಕೊನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದು ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಅದರಂತೆ ನಿರ್ದೋಷಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಗಳಪೈಕಿ ಒಂದು ಗುಣದ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವನ್ನಾದರೂ ತಿಳಿದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅವನೇ ಮಹಾತ್ಮನು, ಕೃತಾರ್ಥನು ಧನ್ಯನೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಮನುಷ್ಯರು ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವಾಗ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಾಸುದೇವನುಕರೆಸುವನು ಕಾ
ರ್ಪಾಸನಾಮದಿ ಸಂಕರ್ಷಣನು
ವಾಸವಾಗಿಹ ತೂಲದೊಳುತಂತುಗನು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ||
ವಾಸರೂಪಾನಿರುದ್ಧದೇವನು
ಭೂಷಣನು ತಾನಾಗಿ ತೋರ್ಪಪ
ರೇಶನಾರಾಯಣನು ಸರ್ವದಾ ಮಾನ್ಯಮಾನದನು || ೨೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ವಾಸುದೇವನು=ವಾಸುದೇವನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಕಾರ್ಪಾಸನಾಮದಿ=ಹತ್ತಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಕರೆಸುವನು, ಸಂಕರ್ಷಣನು, ತೂಲದೊಳು=ಹಂಜಿಯಲ್ಲಿ, ವಾಸವಾಗಿಹ=ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ=ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು, ತಂತುಗನು= ದಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವನು. ಅನಿರುದ್ಧದೇವನು, ವಾಸರೂಪನು=ವಸ್ತ್ರರೂಪನಾಗಿ ತೋರುವನು, ಪರೇಶ ನಾರಾಯಣನು=ನಾರಾಯಣರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮ, ಸರ್ವದಾಮಾನ್ಯ=ಪೂಜ್ಯನಾಗಿಯೂ, ಮಾನದನು=ಬಹುವಾನವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾಗಿಯೂ, ಭೂಷಣನುತಾನಾಗಿ=ಅಲಂಕಾರಸ್ಥಾನೀಯನು ತಾನಾಗಿ ತೋರ್ಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ವಾಸುದೇವನು ಹತ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವನು. ಸಂಕರ್ಷಣನು ಬೀಜ ಬಿಡಿಸಿದ ಹತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನಾಮದಿಂದ ಇರುವನು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ದಾರಗಳಲ್ಲಿ ದಾರನಾಮಕನಾಗಿ ಇರುವನು. ಅನಿರುದ್ಧನು ವಸ್ತ್ರರೂಪದಿಂದ ವಸ್ತ್ರನಾಮಕನಾಗಿ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿರುವನು. ಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ವಸ್ತ್ರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು. ಅಂತಹ ಭೂಷಣಸ್ಥಾನೀಯನು ಪರೇಶನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು. ಹೀಗೆ ಅನುಸಂಧಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದರೆ ಅವನು ಕೃತಾರ್ಥನಾಗುವನು. ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸುವವನಲ್ಲಿದ್ದು ಮಾನ್ಯನಾಗುವನು. ಅದೇ ನಾರಾಯಣನೇ ನೋಡುವವರಲ್ಲಿದ್ದು ಮಾನವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ವಸ್ತ್ರರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಚಿಂತಿಸುವವರನ್ನು ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಉದ್ಧರಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ:-

ಲಲನೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಚೇಲಗ
ಳೊಳಗೆಓತಪ್ರೋತರೂಪದಿ
ನೆಲಸಿಹನುಚತುರಾತ್ಮಕಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲನು ||
ಭಳಿಬಿಸಿಲುಮಳೆಗಾಳಿಯಿಂದರ
ಘಳಿಗೆ ಬಿಡದಲೆ ಕಾವನೆಂದರಿ
ದಿಳಿಯೊಳರ್ಚಿಸುವರು ಸದಾ ಸರ್ವಾಂತರಾತ್ಮಕನ || ೨೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಚತುರಾತ್ಮಕ=ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವನೆಂಬ ೪ ರೂಪಾತ್ಮಕನಾದ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲನು=ದಾಸರಾಯರ ಹೃತ್ಕವಲನಿವಾಸಿಯಾದ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲಾತ್ಮಕ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು, ಲಲನೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ=ಭಾರ್ಯಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಚೇಲಗಳೊಳಗೆ=ವಸ್ತ್ರಗಳ ಒಳಗೆ, ಓತಪ್ರೋತರೂಪದಿ= ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಹೆಣೆದಿರುವ ದಾರಗಳ ರೂಪದಿಂದ, ನೆಲಸಿಹನು=ವಾಸವಾಗಿರುವನು. ಭಳಿ, ಬಿಸಿಲು, ಮಳೆ, ಗಾಳಿಯಿಂದ ಅರೆಘಳಿಗೆ ಬಿಡದಲೆ, ಕಾವನೆಂದು= ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು, ಅರಿದು=ತಿಳಿದು, ಇಳೆಯೊಳು=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಸದಾ, ಸರ್ವಾಂತರಾತ್ಮಕನ=ಸರ್ವರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಿರು=ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವನೆಂಬ ೪ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪಭೂತನಾದ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲಾತ್ಮಕನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ವಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ (ಓತಪ್ರೋತ) ಹೆಣೆದಿರುವ ದಾರಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದು ಭಳಿ ಬಿಸಿಲು ಮಳೆಗಾಳಿಯಿಂದ ಅರ್ಧಘಳಿಗೆಯಾದರೂ ಬಿಡದೆ ಸದಾ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರು. ದಾರಗಳು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪಗಳು ನಮ್ಮ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬ ಭಾವವು.

ಶ್ಲಾಸ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ೧೫ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಮುಗಿದುದು

|| ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಃ ||